

AMU v Praze
Divadelní fakulta
Dramatické umění
Alternativní a loutková tvorba

Posudek disertační práce

Vladimír Novák
Objevování vnitřní krajiny

Autor řešením tématu disertační práce citlivě reflektuje svou osobní zkušenost. Je to zkušenost tvůrčí i lidská, prezentovaná ve své jednotě. Tímto přiblížením osobního tématu zároveň autor nalézá i roviny všeobecně platné. Proto popisy osobních zkušeností mohou být i inspirací a východiskem pro ty, kteří se rozhodnou pro aktivní spolupráci s lidmi s postižením. V tomto případě s lidmi s mentální retardací. Disertační práce však vykazuje širší úhel pohledu, kdy divadelní tvorba, spolupráce s postiženými otevírá prostor vzájemné inspiraci, ukazuje cestu k plnohodnotné seberealizaci obou stran. Autor zde otevírá originální propojení divadelních a výtvarných aktivit, akcentuje tvořivou práci s loutkou. Nejen v herní podobě, ale především i realizační. Právě tato část práce je skutečně osobitá a inspirativní. Proto kapitoly 8.3. *Skrz tenkou tětívu snů* i následující 8.4. *Don Quijote vzhůru nohama* považuji za nejhodnotnější část disertace. K publikování bych ji doporučila, škoda, že chybí větší konkretizace pozitivního vlivu na jednotlivé zúčastněné osoby.

Za zdařilou považuji kapitolu 4.3. kterou autor nazval Výtvarné počiny mé sestry Heleny. Je to citlivý a přesný popis výtvarných činností, kdy se nejedná jen o klasickou formu kresebného záznamu, malbu či modelování, ale až o určitou posedlost vystřihováním a „kolážováním“. Autor píše: „Tvorbou se dostává do přítomného okamžiku konkrétních událostí (např. svátky) a do spojitosti s okolním světem. Toto citlivé přiblížení privatissima dává i obecnější poznání, že výtvarná tvorba je nejen bytostnou potřebou, ale hlavně komunikačním nástrojem. Autor se dostává k myšlence, že takto pravidelně realizovaná výtvarná činnost vykazuje ve své podstatě rituální aspekty.

Struktura disertační práce je přehledná, má logickou stavbu a posloupnost jednotlivých kapitol vytváří kompaktní myšlenkový a ideový celek. Autor nás seznamuje s osobními motivacemi, které jasně určují jeho zájmy i styl práce. Dvanáctiletá praktická, aktivní, trvalá, soustavná práce s mentálně retardovanými lidmi ho dovedla do stádia nutnosti sebereflexe a také dospěl k projektu Divadelní tvorba ve specifické skupině. Seznamuje čtenáře s výchozími body tohoto projektu. S cestou hledání „modelů“ spolupráce... Je akcentováno hledání, nalézání odpovědí divadlem, setkávání, komunikace, otevřený dialog, šance. Snaha společnou práci dojít ke koherentnímu a autonomnímu celku, tvaru, který vychází z komunikace a otevřeného dialogu.

Protože je tu akcentována specifická spolupráce lidí s mentální retardací a studentů a absolventů DAMU, autor uvádí i stručnou anotaci chystané specializace Divadelní tvorba ve specifické skupině, v rámci nového studijního programu. Divadelní tvorba v netradičních prostorech. Jedná se o mezioborové studium divadelní tvorby – hereckých

přístupů, dramaturgie, režie, výtvarné tvorby, hudební nauky, základů psychologie a speciální pedagogiky se zaměřením na práci s herci-divadelníky se specifickými potřebami v oblasti alternativního a loutkového divadla. Praxe prokazuje, že tito absolventi by mohli tvůrčím způsobem pracovat s psychofyzickými předpoklady a limity lidí s postižením, pomáhali by odhalovat jejich talent i tvůrčí potenciál. Zkvalitňovali by jejich životní cestu. Pro samotné absolventy je to nabídka osobnostního a profesního tvůrčího růstu i širší pozice pro uplatnění se na trhu práce.

Disertační práce Vladimíra Nováka dále obsahuje rozhovory se současnými spolupracovníky, dramaturgy, výtvarníky, se studenty herectví. Je sympatické, že se dotazováním snaží poctivě nalézat klady, které jim spolupráce přináší, nezapomínají však ani na těžkosti a specifika, která museli kreativně řešit. Jsou zde i krátké rozhovory se herci s mentálním postižením, které ač krátké a lapidární, ukazují nesmírné zaujetí touto tvůrčí činností.

Historický exkurz připomíná postižení v kontextu doby, připomenutí „lodi bláznů“ vidí autor jako metaforu, paralelu k divadelní činnosti ve specifické skupině. Od vymezení pojmu mentální retardace se dostává k i tzv. „umění outsiderů“ kde správně vnímá, že jejich projev není svázán ani omezován snahou směřovat k identickému stylu, nebo módnímu trendu, či estetickým normám, že vyjádření je zcela spontánním vyjádřením obrazu vnitřního imaginativního světa, že jejich tvorba je pro ně existencionální nutností, bezprostřední formou seberealizace a sebevyjádření. Jako cenný zdroj inspirace pro tvorbu inscenací označuje výtvarnou tvorbu – buď jako zdroj inspirace – shlédnutí výtvarného díla, či aktivně vytvářenou samotnými herci. Pohled do historie v této oblasti zahrnuje kapitola 4.4. Hans Prinzhorn a jeho sbírka a kapitola 4.45 Art brut a Jean Dubuffet (citace: Západ dělá chybu, když považuje šílenství za negativní hodnotu, myslím si, že šílenství je hodnota pozitivní, velmi plodná, velmi užitečná a vzácná...str 43). Autor se ztotožňuje s výroky Dubuffeta, kterými definuje tvorbu Art brut jako spontánní, s ničím nesrovnatelnou, nepopsatelnou žádnou definicí, autentickou a jedinečnou. Kapitola 4.6. je pak logicky věnována Antoninu Artaudovi, podle kterého...“ dílo vypovídá o tajemném životě a neustálém zápasu se sebou samým.“ Tyto kapitoly, kompilačního charakteru, nejsou naštěstí do textu disertace vřazeny mechanicky, lze je tedy vnímat jako podporu pisatelových postojů, kdy dochází k závěru, že hlavní spojnicí mezi uměním outsiderů, Art brut a lidí (herců) se specifickými potřebami, ve specifické skupině, lidí s mentální retardací, existuje bytostná potřeba tvořit.

Disertační práce Vladimíra Nováka je nevelká rozsahem. Poznatky, poznání, úvahy a myšlenkové paralely v ní obsažené jsou však velmi závažné. Jestliže vymezuje podmínky za jakých mohou či spíše jeho herci muset pracovat, dotýká se základních myšlenek o smyslu divadla, smyslu života (citace V.E. Frankla, prof. V. Mikeše...) Dále Vladimír Novák píše: „Je důležité uvážene motivovat a zaujmout, hlavně nesmí upadat do letargie, pocitu méněcennosti, do špatné nálady.“ (Jan Patočka: Nálada úzce souvisí s tělesností. nálada nás brzdí nebo otevírá...a dále žít znamená žít zaujatě, žít se zájmem.)

Právě v kapitole 5. jsou cenné osobní poznatky o hledání onoho smyslu, jak se pokoušet o otevřenou komunikaci, jak se snažit mnohdy o nemožné. K hledání vysněného místa bytí či existence může napomoci médium divadla. Pokusení v povrchním napodobování reality je lákavé, samotná, trpělivá spolupráce jim však odkrývá, postupně...hlubší možnosti divadla,

nejen prvotní formu- napodobování...skutečnou tvorbu s možností svobodného rozhodování. Autor uzavírá kapitolu tezí...“že divadlo může být pro ně očištné i spásné“. (Vnímám tu odkaz na výrok prof. Mikeše: ...“umění musí zachraňovat život, jinak nemá smysl...“)

Kapitola 6. Setkání a komunikace. Filosofie práce v integrační skupině je vymezena a charakteristická hlavně svou otevřeností, důrazem na vzájemný dialog. Autor zdůrazňuje zásadu trpělivosti. Nadměrný přívál informací může vytvořit spíše blok než tvořivý prostor a atmosféru. Upozorňuje na smysl „sokratovského dialogu“ kdy přednější než my je to, o čem hovoříme. Dalším impulzem v pocitu seberealizace je setkání s diváky. jedině v interakci s divákem je naplňován stav vzájemného sdílení.

Autorův projekt „Divadelní tvorba ve specifické skupině“ řeší konkrétní otázky práce s herci s mentální retardací a spolupráci se studenty DAMU, v této práci však jde i obecně „o poznání člověka a hledání souvztažnosti mezi jeho bytím a divadlem“. Jde o pohled antropologický. Autor píše: „naší snahou a touhou je objevovat, co vše může být divadlo nebo čím by mohlo být“ Umožnit lidem s postižením nalézt cestu k seberealizaci, k možnosti být sám sebou a být celistvý.

Divadlo je zde autorem připodobněno k cestě, pečlivě zde shromažďuje poznatky a zásady pro práci které na této cestě poznal, sám však zůstává otevřený k novým, pro něj dosud neobjeveným poznatkům . Ten kdo se zabývá podobnou činností najde v této disertaci mnoho podnětů, impulzů i cenných rad, které by jinak musel pracně a svízelně znovu objevovat, hledat a nalézat.

Text pokládám tedy také za formu možného průvodce divadelní prací v integrované skupině. Informace jsou podány hutně, čtivou formou. Vhodně volené citace pomáhají k vytvoření myšlenkové mapy impulzů, které cíleně směřují čtenáře k úvahám o dané problematice. Grafická úprava je standardní, obrazový dokumentační materiál doplňuje text vhodně zvolenými ukázkami a umožňuje poměrně jasnou představu o konkrétních činnostech. Krátké ukázky - video dokument - na CD je vhodnou formou prezentace.

Otázky k obhajobě:

1/ Často zmiňujete fyzický trénink aplikovaný a transformovaný do divadelních podmínek. V popisu vzniku inscenace „Don Quijote“ zmiňujete oblíbené cvičení „kuchyňský nástroj“. Jaké další ustálené formy cvičení s herci používáte? Bylo by z nich možné sestavit manuál, kolekci, sestavu?

2/ Jak překonáváte „nenáladu“ herců nebo naopak jejich hyperaktivitu.

3/ Proč se ve své práci nezabýváte charakteristikou podobných divadel v některých zemích (Francie, Německo, Anglie, Holandsko apod.), kde mají zkušenosti a mnoholetou tradici s těmito aktivitami, když připouštíte že existují. Možná by popisem jejich specifík vynikla více originalita vaší práce a vašeho přístupu k této oblasti divadelní realizace.

prof. Zoja Mikotová
Brno 7.2.2013